

Petrinja - Urban History of a Croatian Town as Revealed Through Archive Graphics and Maps

Petrinja - Urbane Geschichte einer kroatischen Stadt auf alten Graphiken, Plänen und Topo-Karten

Nenad Lipovac

In 2005, the Faculty of Architecture of the University of Zagreb published two books by Prof. Dr. Nenad Lipovac: *Petrinja – Urban History of a Croatian Town as Revealed Through Archive Graphics and Maps* in English and *Petrinja – Urbane Geschichte einer kroatischen Stadt auf alten Graphiken, Plänen und Topo-Karten* in German. The books were published in the series of scientific monographs *Acta architectonica*, and were produced within the frame of the scientific project *Fundamental Environmental Evaluation for General Theory of Regional and Landscape Planning*, which is being carried out at the Faculty of Architecture of the University of Zagreb.

Each book consists of 142 pages (21,5×27 cm), is hardbound and bears the numbers ISBN 953-6229-36-6 (English) and ISBN 953-6229-37-4 (German). Prof. Dr. Mladen Obad Šćitaroci and Dr. Agneza Szabo were the reviewers. The contents of each book is divided in the following way:

Preface

I Introduction

II Historical and Spatial Development of Petrinja

0. Petrinja as a Middle Age Military Stronghold

1. Petrinja at the Confluence of the Petrinjčica and Kupa Rivers

1.1. Turkish Military Fortress/Camp Period (1592-1595)

1.2. Croatian Fortress Period (1595-1703)

1.3. Petrinja, a Town within the Croatian Military Border (1703-1881)

1.4. Petrinja (1881-1918)

1.5. Petrinja (1918-1945)

1.6. Petrinja (1945-1991)

III Inventory and Analysis of Archival Graphic and Cartographic Documentation Relevant for the Research on the Urban Development of Petrinja

1. Graphic and Artistic Documentation

1.1. Panoramic Views

1.2. Other Artistic Presentations

2. Cartographic Documentations

2.1. Fortress and Town Plans

2.2. Topographic Maps

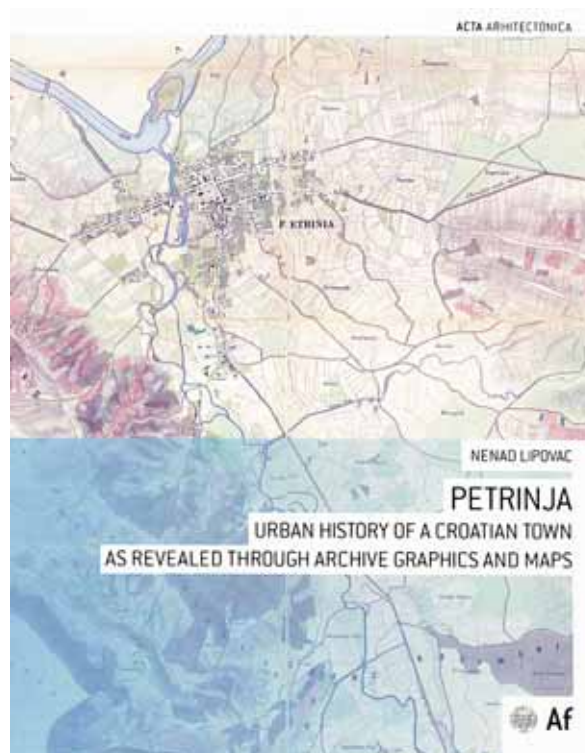
2.2.a. Topometric Maps

2.2.b. Topographic Detail Maps

2.2.c. Medium-scale Topographic and Chorographic Maps

IV The Value Assessment of Examined Documentation

1. Systematization

2. Periodization

3. Objective and Critical Evaluation

V Appendix

Summary

Zusammenfassung (Summary in German)

Sažetak (Summary in Croatian)

References

Bibliography

List of Archive Institutions in Croatia

List of Archive Institutions outside Croatia

About the author

The *Preface* is followed by the *Introduction* in which the author notes that the book was produced on the basis of his master's thesis defended at the Faculty of Architecture of the University of Zagreb in 1994 and that it is the first public presentation of graphic and cartographic documentation of Petrinja, gathered during long-year research at archive institutions in Croatia and abroad. No graphic or cartographic documentation has been found yet for the period of medieval Petrinja fortress (1240-1563). Therefore, the author chose the period

Petrinja - Urban History of a Croatian Town as Revealed Through Archive Graphics and Maps

Petrinja - Urbane Geschichte einer kroatischen Stadt auf alten Graphiken, Plänen und Topo-Karten

Nenad Lipovac

Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu objavio je 2005. godine dvije knjige prof. dr. sc. Nenada Lipovca: *Petrinja – urban history of a Croatian town as revealed through archive graphics and maps* na engleskom i *Petrinja – Urbane Geschichte einer kroatischen Stadt auf alten Graphiken, Plänen und Topo-Karten* na njemačkom jeziku. Prijevod naslova knjiga na hrvatski jezik je *Petrinja – urbana povijest hrvatskoga grada na starim grafikama, planovima i kartama*. Knjige su objavljene u ediciji znanstvenih monografija *Acta architectonica*, a nastale su u okviru znanstvenog projekta *Osnove vrednovanja prostora za opću teoriju prostornog i krajobraznog planiranja* koji se izvodi na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Svaka knjiga sastoji se od 142 stranice formata 21,5×27 cm, tvrdo su ukoričene i nose oznake ISBN 953-6229-36-6 (engleski jezik) i ISBN 953-6229-37-4 (njemački jezik). Recenzenti su bili prof. dr. sc. Mladen Obad Šćitaroci i dr. sc. Agneza Szabo. Sadržaj svake knjige podijeljen je ovako:

Predgovor

I. Uvod

II. Povijesno-prostorni razvoj Petrinje

0. Petrinja kao srednjovjekovna vojna tvrđava

1. Petrinja na utoku rijeka Petrinjčice i Kupe

1.1. Razdoblje turske vojne utvrde (1592-1595)

1.2. Razdoblje hrvatske utvrde (1595-1703)

1.3. Petrinja, grad unutar Hrvatske vojne krajine (1703-1881)

1.4. Petrinja (1881-1918)

1.5. Petrinja (1918-1945)

1.6. Petrinja (1945-1991)

III. Inventarizacija i analiza arhivske grafičke i kartografske dokumentacije relevantne za istraživanje urbanog razvoja Petrinje

1. Grafičko-likovna dokumentacija

1.1. Vedute

1.2. Ostali likovni prikazi

2. Kartografska dokumentacija

2.1. Planovi utvrde i grada

2.2. Topografske karte

2.2.a. Topometrijske karte

2.2.b. Topografske detaljne karte

2.2.c. Pregledne topografske i korografske karte

IV. Valorizacija istražene dokumentacije

1. Sistematizacija

2. Periodizacija

3. Objektivno i kritičko vrednovanje

V. Dodatak

Summary

Zusammenfassung

Sažetak

Bibliografija

Popis arhivskih institucija u Hrvatskoj

Popis arhivskih institucija izvan Hrvatske

O autoru

Nakon *Predgovora* slijedi *Uvod* u kojem autor navodi da je knjiga izrađena na temelju njegova magistarskog rada obranjenog na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1994. te da je ona prvo javno predstavljanje grafičke i kartografske dokumentacije za Petrinju prikupljene tijekom višegodišnjih istraživanja po arhivskim ustanovama u Hrvatskoj i izvan nje. Budući da za razdoblje srednjovjekovne petrinjske utvrde (1240-1563) do sada nije pronađena nikakva grafička ili kartografska dokumentacija, autor je za razdoblje za koje je prikupljao gradivo uzeo između 1592. i 1945. godine. Naglašava

between 1592 and 1945 for the period he was collecting the material for. He points out that most graphic and cartographic documents in the book have not been published yet, in Croatia or elsewhere, so the existence of some of them was completely unknown.

An overview of historical and spatial development of Petrinja is given in the second chapter. The author notes that the first written mention of Petrinja can be found in the *Kolomanova povelja* (Koloman's Charter) from 1240, and that in historical documents Petrinja is known as *Stara Petrinja* (Old Petrinja), whose location is unknown. Today's Petrinja, situated at the confluence of Petrinjčica into Kupa River is connected with *Stara Petrinja* only by name. In 1563, the *Stara Petrinja* fortress was completely destroyed, and a smaller guardhouse was built in its place. With the disappearance of *Stara Petrinja*, the name Petrinja disappeared from written and cartographic documents until 1592, when it is first mentioned only as a military camp, and as a settlement afterwards. The author divided the history of the *Nova Petrinja* development into six periods and described each one.

96 The central chapter of the book is the third one. Those archive graphical and cartographical units, which in the author's opinion can provide reliable information about the foundation of the town of Petrinja in time and space, are processed in the third chapter. In order to facilitate the analysis and evaluation, the author divided the collected archive graphic and cartographic documentation into two large groups: graphical-artistic and cartographic documentation. Each of these groups is dealt with in a separate subchapter, and has additional divisions into groups and subgroups in order to make the best use possible of all data drawn from a particular archive unit. Within the chapter *Graphic and artistic documentation*, the archive units are divided into two groups. The first group encompasses various representations of the Petrinja fortress and two panoramic views of Petrinja as a town. The main critic factor in determining the time sequence was the appearance of the fortress, then the time marking which could be found in the drawing, taking into account that in some cases the time marking of a representation does not match the real time of the represented content of the fortress. The author notes that, during the research, he found some materials produced with various artistic techniques that cannot be put into any of the previously mentioned categories (views, town plans, topographic maps), and he described them in another group as other artistic representations. The second subchapter *Cartographic Documentation* has descriptions of all archive cartographic documentation about Petrinja found so far. They are divided into two basic groups: town plans and representations of Petrinja on topographic maps which are described and analysed in three subgroups, depending on scale: topometric maps (up to scale of 1:10 000), topographic detail maps (1:10 000-1:100 000), topographic general maps (up to 1:500 000) and chorographic maps (at the scale smaller than 1:500 000). The author points out that lots of errors were

noticed on all chorographic maps, which is one of the main characteristics of map production for the period between 16th and 18th century, when maps were often copied while adding several artistic and cartographic elements. Map symbols presented on chorographic maps were grouped by the author, by the way of representing Petrinja, like this: symbol as a fortress drawing, fortress with elements of fortress and settlement, symbol as a drawing of civil objects and symbol as a geometric symbol. Within each group, symbols are put according to the map date. For each archive unit, along its reproduction, the author lists collected technical data: title or content of representation, author, publisher, place and year of publishing, institution it is kept in, production technique, paper and frame size, scale and a description and evaluation of a particular unit. Most of the maps and most valuable sources were found at the War Archive in Vienna, and in Cartographic Collections of the Croatian Historical Museum and Croatian State Archives in Zagreb.

Evaluation of studied documentation is the theme of the fourth chapter. The author notes that, as far as he knows, a professional systematization and evaluation of graphical and cartographic documentation of Petrinja has not been produced so far. Therefore, his idea was to carry out a critic evaluation of each particular archive graphical or cartographical unit on the basis of available historical written of graphic documents in order to determine their usability authentic documents in research of urban town development.

The fifth chapter contains summaries in English, German and Croatian. It is followed by a list of references and a list of archive institutions in Croatia and abroad. The author's biography can be found at the end of the book.

At the end, the author points out that searching for the other and until now unknown archive documentation about Petrinja and a drive for its research should not end with this work. From it, one could draw a conclusion that historical and cartographic heritage about Petrinja is rich, but still not completely explored.

Special value of the book is the executed analysis and critic evaluation of about 80 archive units in which Petrinja is represented. Among those, there are several which were so far unknown to wider, even professional public.

We would like to congratulate the author and the publisher on publishing the books about Petrinja in two languages, since numerous graphical representations enable the introduction of historical and spatial development of Petrinja and to researchers and readers outside Croatia. These two richly illustrated books are going to serve geographers, historians, cartographers, art historians and others as a source of lots of valuable data. Besides, these books will certainly serve as a spark and orientation to other urbanists and architects to explore and respect the historical values of a particular town, no matter how hidden or out of reach they seem to be.

da većina grafičkih i kartografskih dokumenata koja se nalazi u knjizi do sada nije bila objavljena u Hrvatskoj ili drugdje, tako da je postojanje nekih od njih bilo potpuno nepoznato.

Pregled povijesno-prostornog razvoja Petrinje dan je u drugom poglavlju. Autor navodi da se prvi pisani spomen Petrinje može pronaći u *Kolomanovoj povelji* iz 1240. godine te da je Petrinja u povijesnim dokumentima poznata kao *Stara Petrinja*, čiji je položaj nepoznat. Današnju Petrinju koja se nalazi na utoku Petrinjčice u Kupu sa *Starom Petrinjom* vezuje samo ime. Godine 1563. utvrda *Stara Petrinja* je potpuno razrušena, a na tom je mjestu izgrađena manja stražarnica. Nestankom *Stare Petrinje*, ime Petrinja nestalo je u pisanim i kartografskim dokumentima do 1592. kada se najprije spominje samo kao vojni logor, a zatim i kao naselje. Povijest razvoja *Nove Petrinje* autor je podijelio u šest razdoblja i svako od njih posebno opisao.

Središnje poglavlje knjige je treće u kojem su obrađene one arhivske grafičke i kartografske jedinice, koje po autorovu mišljenju mogu pružiti pouzdane informacije o nastanku grada Petrinje u vremenu i prostoru. Radi lakše analize i vrednovanja, autor je prikupljenu arhivsku grafičku i kartografsku dokumentaciju razvrstao u dvije velike skupine: grafičko-likovna i kartografska dokumentacija. Svaka je od navedenih skupina obrađena u odvojenom potpoglavlju, te ima svoje dodatne podjele na grupe i podgrupe kako bi se što detaljnijim razvrstavanjem mogli što bolje upotrijebiti svi podaci koji se mogu izvući iz pojedine arhivske jedinice. Unutar potpoglavlja *Grafičko-likovna dokumentacija*, arhivske jedinice su podijeljene u dvije grupe. Prva grupa obuhvaća različite vedute petrinjske utvrde i dva panoramska prikaza Petrinje kao grada. Glavni kritički faktor u određivanju vremena slijeda, bio je izgled utvrde, a zatim vremenska oznaka koja se mogla pronaći na crtežu, s time da se kod nekih slučajeva vremenska oznaka nastanka pojedine vedute ne poklapa sa stvarnim vremenom prikazanog sadržaja utvrde. Autor navodi da su tijekom istraživanja pronađeni neki materijali izrađeni upotrebom različitih umjetničkih tehnika koji se ne mogu svrstati ni u jednu od ranije spomenutih kategorija (vedute, planovi grada, topografske karte) te ih je opisao u drugoj grupi kao ostali likovni prikazi. U drugom potpoglavlju *Kartografska dokumentacija* opisane su sve do sada pronađene arhivske kartografske dokumentacije o Petrinji. Podijeljene su u dvije osnovne grupe, a to su planovi grada te prikazi Petrinje na topografskim kartama koje su ovisno o mjerilu opisane i analizirane u tri različite podgrupe: topometrijske karte (do 1:10 000), topografske detaljne karte (1:10 000-1:100 000), topografske pregledne karte (do 1:500 000) i korografske karte (sitnije od 1:500 000). Autor ističe da su uočene mnoge greške na svim korografskim kartama,

što je jedna od glavnih karakteristika izrade karata za razdoblje od 16. do 18. stoljeća kada su vrlo često karte precrtavane s dodavanjem nekoliko likovnih i kartografskih elemenata. Kartografske znakove ili signature prikazane na korografskim kartama, autor je prema načinu prikazivanja Petrinje podijelio na: signaturu kao crtež utvrde, signaturu s elementima utvrde i naselja, signaturu kao crtež civilnih objekata te signaturu kao geometrijski znak. Unutar svake grupe signature su složene prema dataciji karte. Za svaku arhivsku jedinicu, uz njezinu reprodukciju autor navodi prikupljene tehničke podatke: naslov ili sadržaj prikaza, autora, izdavača, mjesto i godinu objavljivanja, ustanovu u kojoj se čuva, tehniku izrade, dimenzije papira, okvira i mjerilo te opis i vrednovanje pojedine jedinice. Najveći broj karata i najvrjedniji izvori pronađeni su u Ratnom arhivu u Beču, te u Kartografskim zbirkama Hrvatskoga povijesnog muzeja i Hrvatskoga državnog arhiva u Zagrebu.

Procjena vrijednosti istražene dokumentacije tema je četvrtog poglavlja. Autor ističe da prema njegovom saznanju, do sada nije izrađena stručna sistematizacija i vrednovanje grafičke i kartografske dokumentacije Petrinje. Stoga je njegova ideja bila provesti kritičko vrednovanje svake pojedinačne arhivske grafičke ili kartografske jedinice na osnovi dostupnih povijesnih pisanih i grafičkih dokumenata da bi se mogla utvrditi njihova upotrebljivost kao izvornih dokumenata u istraživanju urbanog razvoja grada.

Peto poglavlje sadrži sažetke na engleskom, njemačkom i hrvatskom jeziku. Nakon toga slijedi literatura, popis arhivskih institucija u Hrvatskoj i izvan nje. Na kraju knjige nalazi se autorova biografija.

Na kraju autor ističe da traganje za ostalom i dosad nepoznatom arhivskom dokumentacijom o Petrinji i želja za njezinim istraživanjem ovim radom ne bi smjela prestati. Iz toga bi se moglo zaključiti da je povijesna i kartografska baština o Petrinji bogata, ali još uvijek nije potpuno istražena.

Posebna je vrijednost knjige provedena analiza i kritičko vrednovanje oko 80 arhivskih jedinica na kojima je prikazana Petrinja, među kojima i nekoliko dosad posve nepoznatih široj, pa i stručnoj javnosti.

Autoru i nakladniku čestitamo na objavljivanju knjiga o Petrinji na dva svjetska jezika, jer je uz brojne grafičke prikaze omogućeno upoznavanje povijesno-prostornog razvoja Petrinje i istraživačima i čitateljima izvan hrvatskih granica. Te dvije bogato ilustrirane knjige poslužit će geografima, povjesničarima, kartografima, povjesničarima umjetnosti i drugima kao izvor mnogih vrijednih podataka. Osim toga, te će knjige sigurno poslužiti i kao poticaj i usmjerenje drugim urbanistima i arhitektima da istražuju i poštuju povijesne vrijednosti nekoga grada, ma kako one bile skrivene i činile se nedohvatnima.

Ivka Kljajić